

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЯХ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ

С.Л. Кіреєв

*слухач Національного університету оборони України
імені Івана Черняховського*

Постановка проблеми. З розрахунку на те, що на сучасному етапі у світі кількість міжнародних конфліктів тільки зростає в ХХІ ст. відповідно, зростає і необхідність у пошуку нових засобів вирішення збройних локальних конфліктів підтримки регіональної стабільності та надання допомоги у подоланні наслідків конфліктів.

Головним методом вирішення міжнародних збройних конфліктів є проведення міжнародних миротворчих операцій. На сучасному етапі розвитку, незважаючи на обмежене фінансування Збройних Сил України діють постійно миротворчі контингенти. З прийняттям Концепції цивільно-військового співробітництва під час участі Збройних Сил України в міжнародних миротворчих операціях [1] було визначено зміст, мету, основні принципи, завдання та функції цивільно-військового співробітництва під час участі Збройних Сил України в міжнародних миротворчих операціях на період 2009–2014 рр. Незважаючи на досить таки чітке законодавче визначення статусу військових формувань України в миротворчих контингентах усе ж існує ряд проблемних та не до кінця визначених питань.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дана тема досліджувалася багатьма сучасними вітчизняними науковцями. Окремі питання цієї теми досліджувалися Н.Т. Стукаліною, О.М. Бандуркою, О.В. Мещеряковою, М.М. Гнатовським, С.М. Попко, Б.О. Косевцовою, П.Ф. Кулінічем, І.І. Качаном та багатьма іншими.

Метою статті є здійснення регламентації законодавства, що регулює участь Збройних Сил України у міжнародних миротворчих операціях. Розкрити проблемні аспекти правового статусу Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки.

Основні результати дослідження. Враховуючи, що Україна є членом міжнародних і регіональних організацій, безперечним чинником її участі в миротворчих операціях виступають сформульовані юридичні засади та документи цих організацій. Зупиняючись на питанні формування законодавчої бази нашої країни з цих питань, доцільно звернути увагу на те, щоб завжди

дотримувалась міжнародна норма, яка надає легітимного характеру миротворчим операціям за участю нашої держави.

Підтримання міжнародного миру і безпеки є одним із пріоритетних напрямів зовнішньої політики України. Участь у міжнародних миротворчих операціях стала одним із важливих зовнішньополітичних здобутків нашої держави, що значно підвищило її авторитет, а також стало справжньою школою практичного досвіду, злагодженості та взаємодії для Збройних Сил України.

Під час участі українських миротворчих контингентів у міжнародних миротворчих операціях в Республіці Ірак та в Косово, Республіка Сербія, українські миротворці безпосередньо виконували завдання з цивільно-військового співробітництва та набули певного досвіду [ст. 1, 1].

Початком легітимації участі Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки автор вважає підписаний Україною 08 лютого 1994 р. рамковий документ «Партнерство заради миру» який встановив початок співробітництва і спільних дій держав, що підписали цей документ. Головними цілями в цьому документі було визначено сприяння відкритості у плануванні національної оборони та формуванні військового бюджету, забезпечення демократичного контролю над збройними силами, підтримання здатності та готовності брати участь у межах, дозволених конституцією, в операціях, здійснюваних під егідою ООН і/або в рамках відповідальності НБСЄ тощо [4]. Проте цьому документу передував підписаний ще 4 квітня 1949 р. Північноатлантичний договір, який зобов'язав сторони, які підписали його дотримуватись загальних обов'язків співпраці, визначених Статутом Організації Об'єднаних Націй. І лише з 26 травня 2000 р. Україною було почато застосування Угоди між сторонами Північноатлантичного договору стосовно статусу їхніх збройних сил [6]. Зазначена Угода хоч і в деякій мірі поверхнево, проте, якщо за домовленістю збройні сили однієї Сторони можуть бути направлені для проходження служби на території іншої Сторони, дає вичерпний перелік обов'язків країн-учасниць у випадках дислокації членів особового складу сухопутних, військово-морських або військово-повітряних сил однієї Договірної Сторони під час їхнього перебування на території іншої Договірної Сторони в районі дії Північноатлантичного договору у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків [п. а, ч.1, ст. 1, 6].

Важливим кроком у правовому регулюванні миротворчої діяльності стало прийняття Закону України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях», який був прийнятий Верховною Радою та підписаний Президентом у квітні 1999 р. Цей Закон затвердив термінологію всіх аспектів миротворчих операцій України, визначив комплекс дій і заходів багатонаціональних військових сил [2].

Основні питання регулювання участі Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки розкриті в Інструкції з організації участі національних контингентів (персоналу) Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки [3]. Підготовка, направлення (ротація, виведення) національних контингентів (персоналу) та виконання ними миротворчих завдань на території інших країн здійснюються на

підставі міжнародних договорів України у порядку і на умовах, визначених законодавством України [п.п 1.3, 3].

Відповідно до Закону України «Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки» міжнародні операції з підтримання миру і безпеки – міжнародні дії або заходи, спрямовані на виконання миротворчих чи гуманітарних завдань, які здійснюються за рішеннями Ради Безпеки ООН відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, ОБСЄ, інших міжнародних організацій, які несуть відповідальність у сфері підтримання міжнародного миру і безпеки, згідно з положеннями глави VIII Статуту ООН, а так само дії і заходи багатонаціональних сил, багатонаціональних військових формувань високої готовності, які проводяться під загальним контролем Ради Безпеки ООН.

На цей час міжнародна миротворча діяльність здійснюється з такими завданнями:

- запобігання виникненню міждержавних або внутрішніх збройних конфліктів;
- врегулювання або створення умов для врегулювання міждержавних, а також внутрішніх збройних конфліктів за згодою сторін конфлікту або з використанням примусових заходів за рішенням Ради Безпеки ООН;
- надання гуманітарної допомоги населенню, яке постраждало внаслідок міждержавних або внутрішніх збройних конфліктів;
- забезпечення безпеки і додержання прав людини;
- надання допомоги у подоланні наслідків конфліктів;
- усунення загрози миру, порушень миру чи акту агресії;
- запобігання виникненню міждержавних або внутрішніх конфліктів.

Якщо український контингент буде справлятися з поставленими завданнями, то й як наслідок її авторитет на міжнародній арені теж буде лише рости.

У новій військовій доктрині, визначеній в Указі Президента України № 390/2012 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 р. «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» зазначається, що для запобігання конфліктам слід підвищувати авторитет та роль України на міжнародній арені, залучатися до діяльності міжнародних безпекових, політичних організацій, сприяти розвитку систем колективної безпеки, забезпечувати боєздатність Збройних Сил України, турбуватись про правове забезпечення міжнародних гарантій, наданих нашій країні у зв'язку з її відмовою від ядерної зброї. Вказано на наміри завершити договірно-правове оформлення державного кордону, зміцнювати позитивний імідж України шляхом роз'яснення воєнної політики країни, участі у міжнародних операціях з урегулювання криз, дотримання міжнародних зобов'язань щодо контролю над озброєннями. Вказано на основні фактори під впливом яких розвивається воєнно-політична обстановка в Україні та світі.

Внутрішніми умовами, які суттєво обмежують спроможності України щодо вирішення проблемних питань, реагування на негативні явища та можуть спровокувати недружні дії інших держав, є:

- розбалансованість і незавершеність системних реформ, у тому числі у сфері безпеки і оборони;
- складне економічне становище, високий рівень бідності населення, безробіття;
- корупція, високий рівень злочинності, у тому числі організованої;
- зниження обороноздатності держави, боєздатності Збройних Сил України та інших військових формувань [ст. 8, 9].

Рішення про направлення національного контингенту чи національного персоналу для участі України у міжнародній операції з підтримання миру і безпеки, а також з питань надання матеріально-технічних ресурсів та послуг приймає Президент України з одночасним поданням до Верховної Ради України законопроекту про схвалення рішення в частині щодо направлення національного контингенту. Рішення про надання Україною матеріально-технічних ресурсів і послуг для використання в міжнародній операції з підтримання миру і безпеки приймає Кабінет Міністрів України відповідно до рішення Президента України щодо участі України в міжнародній операції з підтримання миру і безпеки [ст. 4, 2].

Визначення потреби в озброєнні, військовій техніці, боєприпасах, фінансовому ресурсі, інших матеріальних засобах, необхідних для підготовки та виконання завдань національних контингентів, взяття участі у здійсненні контролю за якістю та прийомом робіт, проведених ремонтними підприємствами Міністерства оборони України з ремонту (відновлення) авіаційної техніки (кораблів та суден), безпосереднє здійснення підготовки національних контингентів, у встановлені строки опрацювання обґрунтованих належним чином фінансово-економічних розрахунків, здійснення фінансового планування, використання та звітування за отримані бюджетні асигнування на організацію підготовки національних контингентів у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки покладається на командування видів Збройних Сил України [ст. 4, 9]. Що стосується безпосередньої участі військових підрозділів, то частково їхні основні завдання визначаються Концепцією цивільно-військового співробітництва під час участі Збройних Сил України в міжнародних миротворчих операціях:

- збір інформації про стан справ у політичній, соціально-економічній сферах, розвиток міжконфесійних та міжетнічних відносин, стан інфраструктури, потреби місцевого населення, міграції (переміщення) населення, присутність і діяльність міжнародних урядових та неурядових організацій, а також релігійних та інших організацій і агенцій, засобів масової інформації в зонах відповідальності українських миротворчих контингентів;
- надання допомоги з відновлення миру та безпеки цивільному населенню, яке постраждало внаслідок міждержавних або внутрішніх конфліктів;
- відновлення об'єктів цивільної інфраструктури;
- підготовка відповідних кваліфікованих кадрів;
- надання медичної допомоги в зоні відповідальності українського миротворчого контингенту;

– розгортання центрів цивільно-військового співробітництва при місцевих органах влади [ст. 4, 1].

Визначення правового статусу Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки неможливо розглядати не зачіпаючи норм міжнародного гуманітарного права. Наша держава бере участь у більшості джерел міжнародного гуманітарного права. Нашою Державою було підписано чотири Женевські конвенції 12 серпня 1949 р. про захист жертв війни, а саме: про поліпшення долі поранених і хворих в діючих арміях (Перша Конвенція); про покращення долі поранених, хворих і осіб, що потерпіли корабельну аварію, з складу збройних сил на морі (Друга Конвенція); про поводження з військовополоненими (Третя Конвенція); про захист цивільного населення під час війни (Четверта Конвенція). Зазначені Женевські конвенції отримали розвиток у двох Додаткових протоколах до них від 8 червня 1977 р.: у Додатковому протоколі I, що стосується захисту жертв міжнародних військових конфліктів; у Додатковому протоколі II, що стосується захисту жертв не міжнародних конфліктів., Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 р. та Факультативного протоколу до неї тощо. Заходи по імплементації вказаних договорів в Україні покладаються на створену постановою Кабінету Міністрів України від 21 липня 2000 р. №1157 «Про утворення Міжвідомчої комісії з імплементації в Україні міжнародного гуманітарного права» комісію, яка є постійно діючим координаційним органом, утвореним Кабінетом Міністрів України з метою забезпечення реалізації міжнародно-правових зобов'язань України та відповідно покладених на неї завдань: організовує підготовку проектів нормативно-правових актів з питань імплементації в Україні гуманітарного права, проведення наукових досліджень та експертних оцінок, утворює з цієї метою підкомісії, робочі групи; розглядає проекти нормативно-правових актів з питань імплементації в Україні міжнародного гуманітарного права, подає Кабінетові Міністрів України відповідні пропозиції з цих питань; бере участь у розробленні та реалізації заходів, спрямованих на забезпечення виконання міжнародно-правових зобов'язань України, що впливають з Женевських конвенцій про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р., Додаткових протоколів до них та інших міжнародних договорів з питань гуманітарного права, готує в установленому порядку пропозиції щодо укладення міжнародних договорів з цього питання; заслуховує на своїх засіданнях інформацію керівників міністерств, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади з питань імплементації в Україні міжнародного гуманітарного права; подає в установленому порядку пропозиції щодо скасування прийнятих органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, установами й організаціями рішень, які суперечать нормам міжнародного гуманітарного права; бере в установленому порядку участь у заходах, що проводяться міжнародними організаціями, зокрема у семінарах, конференціях, нарадах тощо з питань імплементації міжнародного гуманітарного права; здійснює контроль за виконанням прийнятих рішень [ст. 10, 4].

Імплементація міжнародних договорів є надзвичайно важливою, навіть у ст. 19 зазначається що чинні міжнародні договори України, згода на

обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [11].

Враховуючи значимість миротворчої діяльності у забезпеченні міжнародного миру та створенні сприятливих зовнішніх умов для розвитку і безпеки нашої держави, Україна має й надалі залишатися активним її учасником. При цьому основну увагу слід приділити розширенню участі України у міжнародних миротворчих операціях як одній із найбільш результативних форм міжнародної миротворчої діяльності. Вітчизняні дослідники у своїх працях неодноразово наголошували на тому, що досягнення найбільш значущих результатів у міжнародному військовому співробітництві можливе лише за умови виваженого, чіткого та послідовного впровадження системи відповідних заходів. А отже, необхідними є розробка методологічної та методичної основи досліджень системи міжнародного військового співробітництва та обґрунтованість комплексу державних заходів щодо реалізації ефективного регулювання діяльності українських миротворчих контингентів [12].

Слід окремо визначити, що єдиним узагальнюючим документом норм чинного міжнародного гуманітарного права в Україні є Керівництва по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України [13].

Висновок. Участь Збройних Сил у миротворчих операціях є тим інструментарієм у руках політиків, який вони використовують для досягнення впливовості на міжнародній арені. Тому дуже важливо, щоб кожна держава, враховуючи національні стандарти і правила, розробила власні заходи щодо процесу прийняття рішень та планування й мала можливості для проведення таких операцій. На сьогоднішній день участь миротворчих контингентів в Україні лише розширюється, а отже наша держава намагається та виконує взяті на себе відповідно до міжнародних договорів зобов'язання. Процес формування комплексної системи правового регулювання участі України у миротворчих операціях ще триває, оскільки постійно змінюється і характер діяльності міжнародних операцій, а отже й необхідне постійне вдосконалення чинного законодавства у міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки.

Однією з головних проблем є сильна розгалуженість та розкиданість норм, пов'язаних з досліджуваною проблематикою та відсутність одного нормативно-правового акту, який би узагальнював ці норми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Концепції цивільно-військового співробітництва під час участі Збройних Сил України в міжнародних миротворчих операціях: Наказ Міністра оборони України від 20.01.2009 № 15.

2. Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки: Закон України від 23.04.1999 р. № 613-XIV // Відомості Верховної Ради, 1999. – № 22–23. – Ст. 202.

3. Про затвердження Інструкції з організації участі національних контингентів (персоналу) Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE20438.html 1/41

4. Партнерство заради миру: Рамковий документ від 08 лютого 1994 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU94354.html

5. Північноатлантичний договір від 4 квітня 1949 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU49012.html

6. Угода між сторонами Північноатлантичного договору стосовно статусу їхніх збройних сил ратифікована 02 березня 2000 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_042.

7. Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки: Закон України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/613-14/conv>.

8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»: Указ Президента України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/390/2012>.

9. Про затвердження Інструкції з організації участі національних контингентів (персоналу) Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки: Наказ Міністра оборони України від 28.12.11 №840 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0125-12>

10. Про утворення Міжвідомчої комісії з імплементації в Україні міжнародного гуманітарного права: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2000 р. №1157.

11. Про міжнародні договори України: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. - ст.540.

12. Про направлення миротворчого контингенту і миротворчого персоналу для участі України в Місії Організації Об'єднаних Націй в Демократичній Республіці Конго та миротворчого контингенту для участі України в Тимчасових силах Організації Об'єднаних Націй у Лівані: Указ Президента України від 20.06.2000 № 806/2000 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr-army.narod.ru/Operation.html>

13. Про затвердження Керівництва по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України: Наказ Міністра оборони України від 11 вересня 2004 № 400.

Кіреєв С.Л. Правове регулювання участі Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки

У статті досліджуються проблемні аспекти правового статусу Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки. Було проаналізовано основну нормативно-правову базу якою регламентується участь України в міжнародній миротворчій діяльності, яка була напрацьована й визначена не тільки законодавством України, але й нормами міжнародного публічного права, а також закони,

що стосуються участі України у міжнародному військовому співробітництві та міжнародних миротворчих операціях з підтримання миру та безпеки, які визначені однією з основних функцій Збройних Сил України в сучасних умовах.

Ключові слова: воєнна безпека, міжнародні миротворчі операції, миротворчість, міжнародне гуманітарне право.

Киреев С.Л. Правовое регулирование участия Вооруженных Сил Украины в международных операциях по поддержанию мира и безопасности

В статье исследуются проблемные аспекты правового статуса Вооруженных Сил Украины в международных операциях по поддержанию мира и безопасности. Была проанализирована основная нормативно-правовая база, регламентирующая участие Украины в международной миротворческой деятельности, которая была проработана и определена не только законодательством Украины, но и нормами международного публичного права, а также законами, касающиеся участия Украины в международном военном сотрудничестве и международных миротворческих операциях по поддержанию мира и безопасности, и являются одной из основных функций Вооруженных Сил Украины в современных условиях.

Ключевые слова: военная безопасность, международные миротворческие операции, миротворчество, международное гуманитарное право.

Kireiev S.L. Rights participation of the Armed Forces of Ukraine in international peacekeeping and security

The article examines the problematic aspects of the legal status of the Armed Forces of Ukraine in international peacekeeping and security. The paper analyzed the basic legal framework governing the participation of Ukraine in international peacekeeping activities, which has been tried and tested and determined not only to the legislation of Ukraine and public international law, and the laws relating to Ukraine's participation in international military cooperation and international peacekeeping operations peacekeeping and security, which are one of the main functions of the Armed Forces of Ukraine in modern conditions.

Keywords: military security, international peacekeeping, peacemaking, international humanitarian law.

Стаття надійшла до редакції 26.11.2013.